

8. Чернов А. Мотивация уже устарела?. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.kpd.ua/articles/o_drugom/motivatsiya_uzhe_ustarela/.

9. Захарченко В. Система мотивации на основе KPI // Финансовый директор. – 2006. – № 2. – С. 51-57.

УДК 330.341.1

Ст. викл. О.І. Грицай – Інститут підприємництва
та перспективних технологій

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВЩИНИ

Проаналізовано інноваційну діяльність промислових підприємств Львівської області за останні роки. Виділено чинники, що зумовлюють низьку інноваційну активність у регіоні. Доведено, що витрати на інноваційні процеси є засобом розвитку промислових підприємств. Структуру витрат на технологічні інновації проаналізовано за напрямками використання. Здійснено дослідження обсягів інноваційних витрат за джерелами фінансування.

Ключові слова: інновації, інноваційна активність, витрати на інноваційні процеси.

Senior lecturer O.I. Gryzai – Institute for entrepreneurship and technology policy

Activity analysis innovative industrial enterprises Lviv region

In this article, the innovation activity of the industrial enterprises in Lviv region during the last years analysed. Factors which predetermine low innovative activity in a region are selected. It is well-proven that charges on innovative processes are the mean of development of industrial enterprises. The structure of charges on technological innovations is analysed after directions of the use. Research of volumes of innovative charges is conducted on sourcing.

Keywords: innovations, innovation activity, expenses for the innovation processes.

Постановка проблеми. Політичні події в Україні, зумовлені постійним перерозподілом влади, спричинили ситуацію стримування інноваційного розвитку нашої держави, хоча потрібно активізувати інноваційну систему. Розглядаючи цю проблему, варто зазначити, що впродовж останніх років уряд ухвалив багато постанов, рішень та програм, спрямованих на підвищення результативності інноваційної діяльності підприємств, однак більшість з них не вдалося в повному обсязі реалізувати в реальній економіці. У цих умовах виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, вирішення яких потребує ґрунтовних досліджень.

Інноваційна активність промислових підприємств Львівщини впродовж останніх років залишається на низькому рівні.

Досить активно державну підтримку інноваційних процесів здійснюють у Донецькій, Харківській та Луганській областях, що підтверджується досвідом великих підприємств цих регіонів. Львівська область, незважаючи на високий потенціал, займає недостатні позиції для забезпечення інноваційного розвитку промисловості. У реалізації інноваційної моделі розвитку існує безліч проблем, інноваційні процеси відбуваються недостатньо інтенсивно та масштабно. Проте, за час фінансово-економічної кризи основні по-

казники інноваційної діяльності практично не знизились. Усі зазначені обставини власне і привертають нашу увагу до аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств Львівщини.

Аналіз досліджень. У науковій літературі дослідженням проблеми інноваційної діяльності присвячено праці багатьох відомих українських економістів. Зокрема, питання інноваційного розвитку економіки загалом висвітлювали Л.І. Федулова [12] та М.В. Гаман [4]; інноваційного розвитку підприємства – О.Є. Кузьмін [7], М.В. Стадник, М.А. Йохна; інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку. – М.І. Крупка, С.В. Онишко; екологічні аспекти інноваційного розвитку – В.Г. Божкова, С.М. Ілляшенко [5]. Водночас багато питань, пов'язаних з дослідженням інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема витрати на інноваційні процеси, потребують поглибленого вивчення. Так, Л.І. Федулова у [12] приділяє увагу саме трансакційним витратам у науково-інноваційній сфері. Багато вітчизняних учених розглядають витрати на науково-дослідні роботи, хоча інноваційний процес на цьому не закінчується, а охоплює також і витрати на розроблення та освоєння виробництва інноваційної продукції, технологічних процесів, маркетинг та організаційно-управлінську інновацію.

Метою дослідження є здійснення аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств Львівщини як рушійної сили їхнього розвитку. Її реалізовано у дослідженні таких аспектів: динаміки інноваційної активності; структури інноваційних витрат за напрямками використання та за джерелами фінансування за останні роки.

Виклад основного матеріалу. Економічна природа інноваційної діяльності полягає у тому, що інновація є чинником економічного зростання, способом і стимулом розвитку підприємництва.

Під інноваційною діяльністю розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні дії, що реально приводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності належать також дослідження і розроблення, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації. Під інновацією треба розуміти введення у використання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків [2].

Використання інноваційних продуктів і технологій має скласти основу конкурентної боротьби як на світовому, так і на вітчизняному ринках. На сучасному етапі посилюється конкуренція і підвищуються вимоги споживачів, тому постійні нововведення мають стати одним із чинників отримання конкурентних переваг. Досвід промислово розвинених країн свідчить про те, що підприємства, здійснюючи інноваційну стратегію, нарощують обсяги виробництва та реалізації, підвищують продуктивність праці, і, як наслідок, збільшують прибутки. Потреба в постійному оновленні асортименту продукції та технології її виготовлення змушує вводити наукові й проектні розроблення в систему діяльності підприємств, орієнтуючи їх на прискорення інноваційних процесів.

Подальше зміцнення економічного потенціалу України висуває нові вимоги до забезпечення конкурентоспроможності її регіонів як на внутрішньому, так і міжнародних ринках товарів і послуг. Тому завдання створення стійкої регіональної соціально-економічної системи, зорієнтованої на найповніше задоволення потреб населення, потрібно зважувати на основі нарощування ресурсного потенціалу шляхом впровадження інноваційної моделі розвитку регіонів, зокрема Львівщини. У табл. 1 подано основні показники інноваційної діяльності у Львівській області у фактичних цінах відповідних періодів.

Табл. 1. Основні показники інноваційної діяльності у Львівській області*

Показники	Роки					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кількість інноваційно активних підприємств, <i>одиниць</i>	93	58	44	62	127	101
у % до загальної кількості промислових підприємств	12,0	8,2	6,2	8,4	15,8	12,1
Обсяг інноваційної продукції, <i>млн грн</i>	393,6	331,2	343,4	423,6	1064,2	627,1
у % до загального обсягу промислової продукції	5,9	4,3	3,4	3,3	6,5	3,1
Обсяг інноваційних витрат у промисловості, <i>млн грн</i>	69,7	64,4	75,9	72,5	272,5	296,7
Впроваджено нових технологічних процесів, <i>одиниць</i>	83	73	55	8	54	54
Освоєно нових видів продукції, <i>одиниць</i>	1984	182	183	102	190	138
з них нових видів техніки	25	33	37	9	52	22

Як видно із табл. 1, упродовж останніх років попередню тенденцію до зниження кількості підприємств, що запроваджують інновації, було порушено. З 2006 р. простежуємо зростання кількості інноваційно активних підприємств. Незважаючи на те, що у IV кварталі 2008 р. ця кількість дещо зменшилась, а за 9 місяців попереднього року простежувалось зростання, її показник все ж перевищує рівень 2006 р. Аналогічну ситуацію простежуємо і з обсягами інноваційної продукції, як у вартісному так в у натуральному вимірах. Досить позитивним моментом на перший погляд є те, що за останні роки значно збільшується обсяг витрат на інноваційні процеси промислових підприємств. Подані вище дані вказують, що на одне підприємство, яке займалось інноваційною діяльністю у Львівській області у 2007 р., припало у середньому 2,1 млн грн, а у 2008 р. – 2,9 млн грн інноваційних витрат. Така тенденція зумовлена певним скороченням кількості інноваційно активних підприємств, але збільшенням обсягів витрат. Водночас, індекс споживчих цін у 2008 р. зростає порівняно з 2007 р. на 5,7 %, а порівняно з 2006 р. – на 10,7 %. Оперуючи фактичними, не порівняльними цінами відповідних періодів, але враховуючи офіційний рівень інфляції, можна стверджувати, що за останні роки обсяг витрат на інноваційні процеси у Львівській області все ж зростає.

Незважаючи на певне зростання інноваційної активності промислових підприємств Львівщини, вона залишилася на рівні, недостатньому для забезпечення інноваційного розвитку промисловості області.

Низька інноваційна активність вітчизняних підприємств зумовлена різними чинниками. Так, Р.Г. Майстро [8] виділяє такі:

- орієнтація економіки на інвестування розвитку виробництв, а не на активізацію інноваційної діяльності;
- відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури;
- орієнтація на імпорт високотехнологічного устаткування на шкоду вітчизняних розроблень;
- недостатня увага до розвитку власного науково-технічного потенціалу;
- відсутність кваліфікованого керування інноваційними процесами, спрямованої на підвищення якості продукції, одержання конкурентних переваг;
- недосконалість інструментів правового регулювання інноваційної діяльності, і особливо в сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Держкомстат України [2] виділив такі чинники, які стримують інновації: недостатня фінансова підтримка держави, нестача власних коштів, відсутність фінансових коштів у замовника, низький платоспроможний попит на нову продукцію, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень, відсутність попиту на продукцію, нестача кваліфікованого персоналу, нестача інформації про нові технології, нестача інформації про ринки збуту, несприйнятливість підприємства до нововведень, нестача можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями, недосконалість законодавчої бази.

Загалом, усі зазначені причини стримують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств будь-якого регіону, зокрема й Львівщини. Але, деякі з них, зокрема нестача власних коштів та тривалий термін окупності нововведень, а також ризиковий характер вкладень у інноваційну діяльність, на нашу думку, найбільше стримують інвесторів.

Істотне збільшення витрат на інноваційні процеси в країні залежить від вдосконалення державного регулювання ними. Його потрібно спрямовувати на створення сприятливих умов та непрямої державної фінансової підтримки (податкові, митні, амортизаційні пільги, економічне стимулювання банків та інвесторів). Активізація інноваційної діяльності в Україні гальмується внаслідок недосконалості фінансової, зокрема податкової політики. Для активізації інноваційної діяльності варто зменшити податковий тиск на підприємства, які розробляють та впроваджують інновації. Адже, відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" [1], інноваційно активні підприємства можуть користуватися пільгами для виконання інноваційних проєктів. Податкову систему варто вдосконалити таким чином, щоб у підприємств залишалися потрібні засоби для запровадження інновацій з метою створення конкурентоспроможної продукції.

Серед основних показників, які характеризують інноваційну діяльність, важливе місце займають витрати на інновації. За статистичною формою №1- інновація "Обстеження технологічних інновацій промислового підприємства" можна відстежити: витрати підприємства на придбання прав і ліцензії на використання винаходів, корисні моделі, промислові зразки; виплати ліцензіару; втрати на придбання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, не захищених охоронними документами.

Структуру витрат на технологічні інновації у Львівській області за напрямками подано у табл. 2.

За даними табл. 2 очевидно, що основним напрямом інноваційних витрат підприємств залишається придбання і запровадження у виробництво машин, обладнання, устаткування та інших основних засобів. Негативним моментом вважаємо скорочення витрат на дослідження і розроблення, від яких безпосередньо залежить подальший розвиток і запровадження результатів інноваційної діяльності. Така ситуація вказує на фінансування процесів впровадження нововведень, які у відносно короткий термін здатні забезпечити окупність вкладених коштів. Придбання нових технологій дає змогу підвищувати конкурентоспроможність продукції, що виготовляється на їхній основі, дає змогу певною мірою задовольнити споживача вітчизняними виробами, замінивши імпорт. Проте, значне перевищення цих витрат над власними дослідженнями та підготовкою виробництва шкодить інноваційній діяльності регіону.

Табл. 2. Обсяг інноваційних витрат за напрямками*

Напрями викорис- тання іннова- ційних витрат	Роки							
	2003	2004	2005	2006	2007		2008	
	% до загального обсягу				тис. грн	% до за- гального обсягу	тис. грн	% до за- гального обсягу
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	272507,9	100,0	296662,2	100,0
зокрема, за напрямками								
дослідження і розроблення	5,4	7,4	7,9	12,0	22186,6	8,1	12493,0	4,2
придбання нових технологій ¹	6,8	2,3	3,3	1,0	627,9	0,2	61562,4	20,8
технологічна підготовка виробництва	6,9	7,0	4,3	5,6	х	х	х	х
придбання машин, обладнання, уста- новок, інших ос- новних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упро- вадженням іннова- цій ²	71,7	79,0	79,6	80,0	229411,5	84,2	221170,6	74,6
маркетинг, реклама ³	7,4	4,2	4,9	1,4	х	х	х	х
інші	1,8	0,1	0,0	0,0	20281,9	7,5	1436,2	0,4

В українській статистиці щодо витрат за типами інновацій є інформація тільки про продуктові та процесові інновації, а щодо маркетингових і організаційних – спостереження не ведеться, тому дані відсутні. Інформації, зібраної у формі 1-інновація, не досить, аби оцінити рівень трансферту (передачі) інноваційних технологій в Україні. Ця форма звітності охоплює лише промислові підприємства і не враховує сектор послуг. Головна ж вада цієї та інших форм статистичної звітності полягає в тому, що в них не відображено багато кількісних та вартісних показників міжнародного трансферту техноло-

¹ З 2007 р. – придбання інших зовнішніх знань.

² З 2007 р. – придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

³ З 2007 р. – показник віднесено до інших витрат.

гій за різними видами наявних угод. Такими є угоди на: передачу патентів на винаходи; торгівлю безплатними винаходами; патентне ліцензування; передачу ноу-хау. Окрім згаданих, це угоди на: товарні знаки, промислові зразки, послуги технологічного змісту (інжиніринг); наукові дослідження і розроблення, які здійснюють вітчизняні спеціалісти за кордоном або фінансують зарубіжні спонсори. Додатково укладають угоди на маркетингові, рекламні, фінансові, страхові, транспортні та інші послуги за реалізації основної угоди на обмін технологіями, які не мають технічного змісту. Обстеження інноваційної діяльності підприємств сфери послуг доцільно здійснювати за такими показниками, як обсяг вироблених та реалізованих послуг інноваційного характеру та їхня питома вага в загальному обсязі реалізованих послуг. Вирішення цього завдання зі свого боку активізуватиме розвиток економічних знань та сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Здійснення ефективної інноваційної діяльності потребує значних фінансових вкладень. Класичний підхід, прийнятий у країнах з розвинутою економікою, визначає такі фінансові джерела, які можливі для залучення до інноваційної діяльності: власні кошти та засоби підприємства; акціонерний капітал; середньотермінові та довготермінові банківські кредити [11]. У сучасних умовах формування джерел фінансування інвестицій в Україні головну роль відіграють кошти самого підприємства, які формуються за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань, тобто з чистого грошового потоку підприємства.

Особливості кількісних та якісних характеристик інноваційних витрат вітчизняної промисловості багато в чому визначаються умовами фінансування інновацій, які сформувалися в Україні. Структуру інноваційних витрат за джерелами фінансування у Львівській області наведено у табл. 3.

Табл. 3. Обсяг інноваційних витрат за джерелами фінансування

Джерела фінансування інноваційних витрат	Роки							
	2003	2004	2005	2006	2007		2008	
	% до загального обсягу				млн. грн	% до загального обсягу	млн. грн	% до загального обсягу
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	272,5	100,0	296,7	100,0
зокрема за рахунок коштів								
власних	58,8	87,3	82,1	81,2	174,6	64,1	253,8	85,6
державного бюджету	0,2	–	0,1	5,5	49,6	18,2	7,2	2,4
місцевих бюджетів	-	0,0	0,3	0,1	-	-	-	-
позабюджетних фондів	0,3	–	-	-	-	-	-	-
вітчизняних інвесторів	0,0	0,1	0,1	-	5,9	2,1	-	-
іноземних інвесторів	26,6	–	-	-	1,2	0,5	2,4	0,9
кредитів	13,7	12,6	17,4	13,2	41,2	15,1	32,3	10,9
інших джерел	0,4	-	-	-	-	-	0,9	0,2

Примітка: Таблицю складено автором за даними [9; 10, ст. 271-276]

Як видно із табл. 3, головним джерелом протягом багатьох років залишаються власні кошти підприємств (253,8 млн грн), питома вага яких становила торік 85,6 % у загальному обсязі фінансування технологічних інновацій. Незважаючи на те, що у більшості країн світу основним джерелом інноваційної діяльності є бюджетні кошти, у Львівській області їхня частка впродовж багатьох років була мізерною. Винятком є 18,2 % від загального обсягу у 2007 р., що були спрямовані за держпрограмою у виробництво медичної техніки. За цим показником Львівська область посіла на той час перше місце в Україні. Частка кредитних коштів, використаних підприємствами, у загальному обсязі фінансування інновацій у 2007 р. зросла до 41,2 млн грн і становила 15,1 %, а у 2008 р. знову зменшилась до 32,3 млн грн (10,9 %). Кредитами на пільгових умовах підприємства не користувались. Сьогодні серед українських економістів, наприклад А. Кузнєцова [6], А. Бондаренко [3] та інших, панує думка, що на визначальній позиції у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку підприємств має виходити банківське кредитування. Однак реальна ситуація є такою, що кредити, які мають бути основними підйомами стимулювання інноваційного розвитку підприємств, становлять малу частку в загальному обсязі кредитних вкладень у національну економіку. Переважно таке джерело недоступне через високу вартість послуг з надання чи обслуговування кредитів. Крім цього, наявна ситуація в сучасному банківському секторі свідчить про їхній суперечливий характер. Кошти місцевих бюджетів на здійснення інноваційної діяльності протягом двох останніх років не виділяли. Від вітчизняних інвесторів на розвиток інноваційної діяльності минулого року коштів не надходило, а у 2007 р. надійшло 5,9 млн (2,1 % від обсягу фінансування інноваційних витрат). Кошти іноземних інвесторів у 2004-2006 рр. не залучались, у 2007 р. їхня частка становила 0,5 %, а у 2008 р. – 0,9 %; що свідчить про несприятливий інвестиційний клімат в області, та й в Україні загалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз свідчить, що у Львівській області протягом останніх років інноваційна діяльність дещо активізувалась. Зросла кількість інноваційно активних підприємств та їхня частка у загальній кількості промислових підприємств. Зросли витрати на інноваційні заходи, збільшилась кількість запроваджених технологічних процесів. Існує тенденція до зростання обсягів залучення кредитних коштів. Поряд з тим, основним джерелом інновацій залишаються власні кошти підприємств. Незважаючи на деяку активізацію, інноваційна діяльність на Львівщині залишається на низькому рівні. Інноваційний розвиток підприємств повинен бути пов'язаний, по-перше, з оновленням основних виробничих фондів, які мають стати головним джерелом збільшення обсягів виробництва, по-друге, із створенням умов для виготовлення конкурентоспроможної продукції, а по-третє, зі збільшенням обсягів витрат на інновації. Інноваційна політика мусить орієнтуватись на створення такої економічної системи, яка б підтримувала розвиток радикальних інновацій, забезпечувала сприятливі умов для їхньої реалізації, на розподіл ресурсів таким чином, аби вони відповідали структурі потреб пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави.

У подальших дослідженнях потрібно вивчити досвід розвинених країн та запровадити його в національну економіку. Особливу увагу доцільно зосередити на витратах на інноваційні процеси, від обсягів та структури яких без-

посередньо залежить активізація інноваційної діяльності. Оскільки витрати на інноваційні процеси багато вчених розглядають здебільшого фрагментарно, вони потребують системної класифікації.

Важливо організувати державне статистичне спостереження щодо запровадження інновації підприємствами сфери послуг, обсяг реалізації яких займає дедалі більшу частку в економіці розвинених країн і збільшується в Україні.

Література

1. **Про інноваційну діяльність:** Закон України від 18 вересня 2002 р. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143. – С. 3-4.
2. **Наказ Держкомстат України** від 09.09.2003 р. № 290 "Обстеження технологічних інновацій промислового підприємства". [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ua-zakon.com/document/fpart87/idx_87562.htm.
3. **Бондаренко А.** Джерела фінансування інноваційного бізнесу // Фінанси України. – 1998. – № 10. – С. 39-40.
4. **Гаман М.В.** Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід : монографія. – К. : Вид-во "Вікторія", 2004. – С. 104-131.
5. **Ілляшенко С.М.** Менеджмент та маркетинг інновацій : монографія. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. – 518-527 с.
6. **Кузнєцова А.Я.** Фінансовий механізм стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності : монографія. – Львів : НБУ, Львівській банківській ін-т, 2004. – 279 с.
7. **Кузьмін О.Є., Князь С.В., ін.** Інвестиційна та інноваційна діяльність : монографія. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
8. **Майстро Р.Г.** Рівень та напрямки інноваційного розвитку національних підприємств в умовах трансформаційних процесів в економіці. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/VMSU/2007-02/07mrghvi.htm.
9. **Статистичні дані Головного управління статистики у Львівській області.** [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.stat.lviv.ua>.
10. **Стратегія розвитку Львівської області до 2015 р.:** Економіка. Суспільство. Середовище // Моніторинг за 2007 рік. – Головне управління статистики у Львівській області. – 2008. – Вип. 6. – 326 с.
11. **Федулова Л.І.** Інноваційний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи формування // Економіст. – 2002. – № 2. – С. 52-54.
12. **Федулова Л.І. та ін.** Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика. – К. : Вид-во "Основа". – 2005. – 552 с.

УДК 336.221.264

Асист. В.В. Гуменюк – НУ "Львівська політехніка"

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЧИННИК ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Подано визначення понять і розглянуто ринкові й державні механізми розвитку підприємництва та їхній вплив на нелегальну економіку. З використанням даних світового банку та досліджень австрійського економіста Фрідріха Шнайдера проаналізовано залежності частки нелегальної економіки в різних державах світу від стану розвитку ринкової інфраструктури та державного регулювання. Запропоновано перелік заходів із зниження частки нелегальної економіки.

Assist. V.V. Gumenyuk – NU "L'vivs'ka Politekhnikha"

Government control as factor of legalization of economy

In the article are given the meanings of concepts and are studied the market and the state mechanisms of the development of enterprise and their influence on the illegal economy. With using of data of the World Bank and studies of Austrian economist Friedrich Shnayder it is made the analysis of dependence of the part of illegal economy in the different states of peace of the state of the development of market infrastructure and government control. It is proposed the list of means for decreasing the part of the illegal economy.